

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
Архитектонски факултет
НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ

Предмет: Реферат о урађеној докторској дисертацији кандидата Ане Шпирић

Одлуком Наставно-научног већа Факултета бр. 01-796/2-4.8 од 23.04.2018. године, именовани су чланови Комисије за преглед, оцену и одбрану докторске дисертације кандидата Ане Шпирић, дипл.инж.арх. под насловом:

ПРОСТОРНИ ОБРАСЦИ БРАУНФИЛД ЛОКАЦИЈА У ФУНКЦИЈИ УРБАНЕ РЕГЕНЕРАЦИЈЕ НА ПРИМЕРУ ГРАДА БАЊАЛУКЕ

После прегледа достављене Дисертације и других пратећих материјала и разговора са Кандидаткињом, Комисија је сачинила следећи

РЕФЕРАТ

1. УВОД

1.1. Хронологија одобравања и израде дисертације

Школске 2008/2009. године кандидаткиња је уписала докторске академске студије архитектуре научног карактера (научна област истраживања: архитектура и урбанизам, а ужа научна област истраживања: урбана обнова).

На основу члана 98. Статута Архитектонског факултета у Београду (“Сл. билтен Факултета”, бр. 89/12-пречишћен текст 98/14), а у вези са чланом 28. и чланом 29. Правилника о докторским студијама (“Сл. билтен АФ”, бр. 102/14) и Одлуком Већа докторских студија Архитектонског факултета у Београду од 08. јуна 2015. године, Наставно-научно веће Факултета је, на седници одржаној дана 15. јуна 2015. године, донело одлуку број 01- 815/2-7.25 којом је образована Комисија за оцену испуњености услова кандидата Ане Шпирић, дипл. инж. арх., и теме докторске дисертације, под насловом “ Обрасци браунфилд локација у функцији урбане регенерације на примеру града Бањалуке”, у саставу:

- др Александра Ђукић, ментор
ванредни професор Архитектонског факултета Универзитета у Београду,
- др Ева Ваништа Лазаревић, члан Комисије
редовни професор Архитектонског факултета Универзитета у Београду

- др Мирјана Ротер Благојевић, члан Комисије ванредни професор Архитектонског факултета Универзитета у Београду
- др Миленко Станковић, члан Комисије редовни професор Архитектонско-грађевинско-геодетског факултета Универзитета у Бањој Луци

На основу члана 30. Закона о високом образовању (“Сл. Гласник РС”, бр 76/05, 100/07 – аутентично тумачење, 97/08, 44/10, 93/12, 89/13, 99/14, 45/15- аутентично тумачење и 68/15), а у вези са чланом 100. Статута Архитектонског факултета у Београду (“Сл. билтен АФ”, бр. 105/15 – пречишћен текст), чланом 31. Правилника о докторским студијама Архитектонског факултета у Београду (“Сл. билтен АФ”, бр. 102/14) и сагласности Већа научних области грађевинско-урбанистичких наука Универзитета у Београду од 29. септембра 2015. године, Наставно-научно веће Факултета је, на седници одржаној 12. октобра 2015. године, донело одлуку број 01-1792/2-5.15 да се Ани Шпирић, дипл. инж. арх., одобрава рад на теми докторске дисертације, под насловом “Просторни обрасци браунфилд локација у функцији урбане регенерације на примеру града Бањалуке” и да се за ментора именује в. проф. др Александра Ђукић.

Одлуком бр. 01-1979/2-12.30. Наставно научно веће Факултета од 13.10.2014. године, именованој је на лични захтев одобрен продужетак рока рока за завршетак студија до 30.09.2015. године. Наставно научно веће Архитектонског факултета у Београду је дана 14.09.2015. године, донело Одлуку број 01-1378/2-7.11, да се кандидаткињи Ани Шпирић, дипл. инж. арх. на предлог ментора, због обимности истраживања одобри продужетак рока за израду рада на докторској дисертацији до 30.09.2016. године. На основу Решења бр. 03-22/20.2. именованој је одобрен статус мировања у школској 2015/2016. години. На основу Решења бр. 03-25/10.2. именованој је одобрен статус мировања у школској 2016/2017. години.

Априла 2018. године, завршену докторску дисертацију кандидаткињи је, уз сагласност ментора, предао на Веће докторских студија. На основу члана 101. и члана 102. Статута Архитектонског факултета у Београду (“Сл. билтен АФ”, бр. 116/17 – пречишћен текст), члана 37. Правилника о докторским академским студијама (“Сл. билтен АФ”, бр. 102/14) и Одлуке Већа докторских студија Факултета од 16. априла 2018. године, Наставно-научно веће Факултета је, на седници одржаној дана 23. априла 2018. године, донело одлуку број 01-796/2-4.8, да се образује Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације кандидаткиње Ане Шпирић, дипл. инж. арх., под насловом “Просторни обрасци браунфилд локација у функцији урбане регенерације на примеру града Бањалуке”, у саставу:

- др Александра Ђукић, ментор ванредни професор Архитектонског факултета Универзитета у Београду,
- др Ева Ваништа Лазаревић, члан Комисије редовни професор Архитектонског факултета Универзитета у Београду
- др Мирјана Ротер Благојевић, члан Комисије ванредни професор Архитектонског факултета Универзитета у Београду
- др Миленко Станковић, члан Комисије редовни професор Архитектонско-грађевинско-геодетског факултета Универзитета у Бањој Луци

1.2. Научна област дисертације

Докторска дисертација припада научној области Архитектура и урбанизам и ужој научној области Урбана обнова, за које је Факултет матичан. Ментор предметне дисертације је др Александра Ђукић, ванредни професор Архитектонског факултета Универзитета у Београду.

Списак радова који квалификују в. проф. др Александру Ђукић за ментора докторске дисертације:

1. Александра Ђукић, Бранислав Антонић: „The phenomenon of shrinking illegal suburbs in Serbia: Can the concept of shrinking cities be useful for their upgrading?“ у „Habitat International - Special Issue in on Institutional Innovations“ (у штампи, доступно онлајн од 26. априла 2018.). DOI: 10.1016/j.habitatint.2018.03.010. (CiteScore: 2.71; Impact Factor: 2.285; 5-Year Impact Factor: 2.588) (M21a).
2. Александра Ђукић, Јелена Ђекић, Милена Вукмировић, Петар Ђекић, Милена Динић-Бранковић: „Thermal comfort of pedestrian spaces and the influence of pavement materials on warming up during summer“ у „Energy and Building“, Vol 159,1 јануар 2018., (стр. 474-485) DOI: 0.1016/j.enbuild.2017.11.004, ELSEVIER, ISSN 0378-7788 (indexed in relevant scientific database of journals: Thomson Reuters, Web of Science, Web of Knowledge, Index Copernicus, Ebsco, etc.); Impact Factor: 2.465, 5-years Impact Factor 3.076, (ISI Journal Citation Reports 2014), <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0378778817314639> (M21a).
3. Александра Ђукић, Милена Вукмировић, Срђан Станковић: „Principles of climate sensitive urban design analysis in identification of suitable urban design proposals. Case study: Central zone of Leskovac competition“ у „Energy and Building“, Vol 115,1. март 2016., (стр. 23-35) DOI: 10.1016/j.enbuild.2015.03.057, ELSEVIER, ISSN 0378-7788 (indexed in relevant scientific database of journals: Thomson Reuters, Web of Science, Web of Knowledge, Index Copernicus, Ebsco, etc.); Impact Factor: 2.465, 5-years Impact Factor 3.076, (ISI Journal Citation Reports 2014) <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0378778815002753> (M21a).
4. Тијана Вујичић, Александра Ђукић: „Methodological Framework for Shrinking Cities, Case study research: Northwest region of Bosnia and Herzegovina“ у часопису „Geodetski Vestnik“, Vol. 59, No. 3, 2015, (стр. 520-537) (indexed in relevant scientific database of journals: Thomson Reuters, SSCI Social Science Citation Index, Social Scisearch SSci and Journal Citation Reports/Social Science Edition (JCR/SSE)). ISSN 0351-0271 UDK 528=863, (M23).
5. Александра Ђукић, Милена Вукмировић: „Creative Cultural Tourism as a function of City Competitiveness“, у „ТТЕМ - Technics Technologies Education Management“, Volume 7, Number 1, 2012. стр. (404-411) ISSN 1840-1503. (indexed in relevant scientific database of journals: Thomson Reuters, Web of Science, Web of Knowledge, Index Copernicus, Ebsco, etc.); Impact Factor: 0.356 (ISI Journal Citation Reports 2011), (M23).
6. Александра Ђукић, Милена Вукмировић: „Creative Cultural Tourism as a Tool in Regional Development“, у „ТТЕМ - Technics Technologies Education Management“, Volume 7, Number 4, 2012. (стр.1768-1779) ISSN 1840-1503. (indexed in relevant scientific database of journals: Thomson Reuters, Web of Science, Web of Knowledge, Index Copernicus, Ebsco, etc.); Impact Factor: 0.356 (ISI Journal Citation Reports 2011), (M23).
7. Александра Ђукић, Маја Илић: „Typology of Spatial Ability Tests and Its Implementation in Architectural Study Entrance Exams“ у „Facta Universitatis, Series: Architecture and Civil Engineering“, Volume 15 - Special Issue, Number 1, 2017. (стр.1-14), ISSN 0354-4605 (Print), 2406-0860 (Online). DOI: 10.2298/FUACE161113001I, UDC 72 (079.1) (M24).
8. Александра Ђукић, Милена Вукмировић: „Redesigning the Network of Pedestrian Spaces in the Function of Reduction of CO2 emission, Case study: Pancevo i Vrsac“, у „Spatium“ International Review, број 27, 2012. године, (стр. 31-39), ISSN 1450-569X, UDC 711.523 (497.113) (M24).

1.3. Биографски подаци о кандидату

Кандидаткиња Ана Шпирић, дипл. инж. арх., је рођена 1983. године у Дрвару у Босни и Херцеговини. Основну школу и Гимназију је завршила у Бањалуци. Студије архитектуре је уписала 2002. године, а завршила 2008. године на Архитектонско-грађевинском Факултету Универзитета у Бањој Луци. Дипломирала је на одсеку архитектура са оценом 10 и просечном

оценом током студија 8,44. Школске 2008/2009. године. Школске 2008/2009. године уписала је докторске академске студије на Архитектонском факултету Универзитета у Београду (основна област истраживања: архитектура и урбанизам, а ужа научна област истраживања: урбана обнова) и положила све испите са просечном оценом 9,88. Наставно-научно веће Архитектонског факултета у Београду је, на седници одржаној 12. октобра 2015. године, донело одлуку којом се одобрава рад на теми докторске дисертације под насловом “Просторни обрасци браунфилд локација у функцији урбане регенерације на примеру града Бањалуке”. За ментора је именована в. проф. др Александра Ђукић.

Истраживачки рад Ане Шпирић је усмерен на област урбане регенерације, а посебно регенерације индустријских браунфилда и очувања културног идентитета. Кандидаткиња је аутор више научних радова од којих се издвајају радови блиски теми докторске дисертације: *Urban design competition and megaprojects in a context of identity of cultural heritage: case study Belgrade's riverfronts*. In Sonja Ifko and Marko Stokin (Eds.) *Monographic Publications of ICOMOS Slovenia I 02- Protection and Reuse of Industrial Heritage: Dilemmas, Problems, Examples* (pp. 59-72). Ljubljana: ICOMOS Slovenia, 2017; *Spatial criteria in urban renewal of industrial brownfield sites*, GRAĐEVINAR, 67 (9), 865-877, 2015; и *Development potential of military brownfield sites in urban areas*. In A. Đukić, M. D. Simonović, T. Vujičić, (Eds.) *BROWNINFO: Toward a methodological framework for brownfield database development* (pp. 157-172). Banja Luka: University of Banjaluka, Faculty of Architecture, Civil Engineering and Geodesy, 2014. Један је од аутора и учесника на реализованом међународном научно-истраживачком пројекту *BrownInfo- Methodological framework for brownfield database development* на Архитектонско-грађевинско-геодетском факултету Универзитета у Бањалуци, под руководством в. проф. др Александре Ђукић у периоду од 2013. до 2014. године.

Осим научног рада кандидаткиња се активно бави стручним радом у области архитектонског и урбанистичког пројектовања. Има положен стручни испит из струке урбанизма и архитектуре и посједује лиценцу Министарства за просторно уређење, грађевинарство и екологију Републике Српске за израду техничке документације, надзор и извођење грађевинских радова на објектима високоградње од 2012. године. Од 2008. до 2010. године је запослена у Заводу за изградњу, а.д. Бањалука, а од 2010. године у Институту за интелектуалну својину Босне и Херцеговине на мјесту патентног испитивача из области грађевинарства.

2. ОПИС ДИСЕРТАЦИЈЕ

2.1. Садржај дисертације

Дисертација под насловом “Просторни обрасци браунфилд локација у функцији урбане регенерације на примеру града Бањалуке” има укупно 434 стране. Основни текст дисертације је подељен у 7 поглавља и броји 371 страну. На крају дисертације је део под насловом напомене у којем су дата 123 шира објашњења и описи изворних докумената на које се кандидат у дисертацији позива.

У дисертацији је коришћено укупно 548 референци које су наведене након напомена на 25 страна, од чега 86 интернет извора. Испред основног текста дисертације налази се резиме на српском и енглеском језику, детаљан садржај дисертације, списак скраћеница и попис слика и табела. У завршеном делу дисертације налази се прилог анкетног упитника, биографија аутора и пратеће изјаве. Дисертација је подељена на главе и поглавља, које су прегледно систематизоване у односу на концепт рада и то у укупно седам целина, на следећи начин:

Садржај:

Списак слика
Списак табела

УВОД

Проблем и предмет истраживања

Циљеви и задаци истраживања

Полазне хипотезе истраживања

Научне методе истраживања

Научна оправданост, очекивани резултати и практична примена резултата истраживања

I. РЕДЕФИНИСАЊЕ ОДНОСА ПРЕМА ИНДУСТРИЈСКОМ НАСЛЕЂУ У КОНТЕКСТУ ОДРЖИВЕ РЕГЕНЕРАЦИЈЕ БРАУНФИЛД ЛОКАЦИЈА

1.1. Концепт одрживе заштите културног наслеђа

1.2. Концепт регенерације браунфилд локација

1.2.1. Појам и дефиниција урбане регенерације

1.2.2. Појам и дефиниција браунфилд локација

1.2.3. Класификација браунфилд локација

1.2.4. Узроци настанка и развој браунфилд локација у оквиру различитог друштвеног контекста

1.2.5. Утицаји браунфилд локација на окружење

1.2.6. Одржива регенерација браунфилд локација

1.3. Друштвено-културни аспект регенерације браунфилд локација

1.3.1. Браунфилд локације као културни пејзажи

1.3.2. Друштвено-културни циљеви регенерације браунфилд локација

1.3.3. Значај индустријског наслеђа у контексту регенерације браунфилд локација

1.3.4. Идентитет места у функцији регенерације браунфилд локација

II. (РЕ)КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЈА ИДЕНТИТЕТА ИНДУСТРИЈСКИХ БРАУНФИЛДА

2.1. Концепт заштите индустријског наслеђа

2.1.1. Порекло и генеза концепта заштите индустријског наслеђа: индустријска археологија и адаптивна пренамена

2.1.2. Савремена доктрина заштите индустријског наслеђа: међународни документи, повеље и конвенције

2.1.3. Значај индустријског наслеђа у систему заштите светског (културног) наслеђа- Листа светског наслеђа УНЕСКО-а

2.2. Концепт идентитета и идентификовања

2.3. Однос личног идентитета и физичког окружења

2.3.1. Теорија место-идентитета

2.3.2. Теорија процеса идентитета

2.3.3. Теорија друштвеног идентитета

2.4. Концепт урбане слике и урбаног идентитета

2.5. Идентитет места у контексту браунфилд регенерације

2.5.1. Концепт места, духа места и безмесности

2.5.2. Идентитет и компоненте места

2.5.3. Место и креирање места у контексту урбаних студија

2.5.4. Идентитет индустријских браунфилда и њихове компоненте у функцији урбане регенерације

III ТИПОЛОШКА КЛАСИФИКАЦИЈА ИНДУСТРИЈСКИХ БРАУНФИЛДА

- 3.1. Локација и динамика индустријских активности- индустријска географија**
  - 3.1.1. Општи фактори индустријске локације
  - 3.1.2. Географски аспект економске агломерације- индустријска концентрација
  - 3.1.3. Индустријска децентрализација- индустријска субурбанизација
- 3.2. Индустријски браунфилди у пољу урбоморфолошких истраживања**
  - 3.2.1. Урбана форма и морфологија
  - 3.2.2. Теоријски оквир (типо)морфолошких истраживања
  - 3.2.3. Савремени типоморфолошки приступ- трагање за урбаним карактером
  - 3.2.4. Комплексност форме индустријских браунфилда
- 3.3. Везаност за места индустријског наслеђа**
  - 3.3.1. Концепт везаности за место
  - 3.3.2. Предиктори везаности за место
  - 3.3.3. Трипартитна организација модела везаности за место.
  - 3.3.4. Колективна меморија у контексту очувања индустријског наслеђа
- 3.4. Вредности индустријских браунфилд локација**
  - 3.4.1. Просторне вредности
  - 3.4.2. Функционалне вредности
  - 3.4.3. Културолошке вредности
- 3.5. Очување идентитета места: типологија индустријских браунфилд локација**
  - 3.5.1. Одабир вредности и дефинисање критеријума типолошке класификације
  - 3.5.2. Типови индустријских браунфилд локација
  - 3.5.3. Истраживање критеријума и примена типологије

IV СТУДИЈА СЛУЧАЈА: РЕГЕНЕРАЦИЈА ИНДУСТРИЈСКОГ КОМПЛЕКСА „РУДИ ЧАЈАВЕЦ“ У БАЊАЛУЦИ

- 4.1. Индустријски браунфилди бањалуке и ширег окружења**
  - 4.1.1. Проблеми и значај регенерације браунфилд локација у Републици Српској
  - 4.1.2. Стратешки и законски оквир регенерације браунфилда у Републици Српској
  - 4.1.3. Узроци настанка и приказ браунфилда у Бањалуци
  - 4.1.4. Значај и место индустријског наслеђа Бањалуке у систему заштите културног наслеђа Републике Српске
- 4.2. Студија случаја: фабрика „Руди Чајавец“ у Бањалуци**
  - 4.2.1. Развој индустрије у Босни и Херцеговини (БиХ)
  - 4.2.2. Развој града Бањалуке и индустрије
  - 4.2.3. Историјски развој фабрике „Руди Чајавец“ у Бањалуци
  - 4.2.4. Интензитет и садржај меморије бившег индустријског места „Руди Чајавец“: резултати анкете
    - 4.2.4.1. Узорак испитивања
    - 4.2.4.2. Прикупљање података: инструмент истраживања
    - 4.2.4.3. Поступак анализе и обраде података
    - 4.2.4.4. Резултати испитивања
    - 4.2.4.5. Закључак
  - 4.2.5. Испитивање индустријских образаца бивше фабрике "Руди Чајавец"
    - 4.2.5.1. Обележја која произилазе из локације.
    - 4.2.5.2. Обележја која произилазе из структуре места
    - 4.2.5.3. Обележја која произилазе односа места са окружењем
  - 4.2.6. Однос према идентитету индустријског комплекса "Руди Чајавец" у процесу урбане регенерације

V ПРОСТОРНИ ОБРАСЦИ ЗА ТРАНСФОРМАЦИЈУ ИНДУСТРИЈСКИХ БРАУНФИЛД ЛОКАЦИЈА

5.1. Вредности и идентитет индустријских браунфилда у функцији урбане регенерације

5.2. Просторни обрасци индустријских браунфилд локација

VI ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА И ПРАВЦИ ДАЉИХ ИСТРАЖИВАЊА

Напомене уз текст

Извори и литература

Прилог А. Питања у дизајнираном анкетном упитнику

Биографија аутора

Прилог 1. Изјава о ауторству

Прилог 2. Изјава о истовестности штампане и електронске верзије докторског рада

Прилог 3. Изјава о коришћењу

2.2. Кратак приказ појединачних поглавља

Докторска дисертација је подељена у седам проблемских целина под следећим насловима: Увод, 1. Редесфинисање односа према индустријском наслеђу у контексту одрживе регенерације браунфилд локација, 2. (Ре)концептуализација идентитета индустријских браунфилда, 3. Типолошка класификација индустријских браунфилда, 4. Студија случаја: регенерација индустријског комплекса „Руди Чајавец“ у Бањалуци, 5. Просторни обрасци за трансформацију индустријских браунфилд локација, 6. Закључна разматрања и правци даљих истраживања. На крају рада налазе се напомене, списак извора и литературе, прилог анкетног упитника, биографија аутора и пратеће изјаве.

Уводни део дисертације садржи приказ основних одредница истраживања у пет подналова. У уводу су изложени: проблем и предмет истраживања; циљеви и задаци истраживања; формулисана хипотезе; методолошки оквир и одговарајуће технике истраживања; процена научне оправданости, очекивани резултати и практична примена резултата истраживања.

Други део под насловом Редесфинисање односа према индустријском наслеђу у контексту одрживе регенерације браунфилд локација садржи три поглавља: 1. Концепт одрживе заштите културног наслеђа, 2. Концепт регенерације браунфилд локација и 3. Друштвено-културни аспект регенерације браунфилд локација. У првом поглављу се елаборира порекло и развој концепта одрживе заштите културног наслеђа и његов значај и примена у оквиру стратегија урбане регенерације. На темељу ових истраживања, истиче се потреба за редесфинисањем односа према материјалним и нематеријалним вредностима културног наслеђа које доприносе разумевању, заштити и бољем коришћењу наслеђа. Друго поглавље детаљно елаборира концепт одрживе регенерације браунфилд локација. Ово поглавље говори о: појму и дефиницији феномена бруанфилда, узроцима њиховог настанка и развоју, негативним утицајима на окружење, класификацији браунфилда и концепту одрживе регенерације браунфилда. У трећем поглављу се браунфилди анализирају као индустријски пејзажи чије вредности представљају значајне покретаче регенерације, те се дефинише значај постизања друштвено-културних циљева регенерације браунфилда, унапређења идентитета места и поштовања специфичности локалне средине у процесу урбане регенерације.

Трећи део под насловом *(Ре)концептуализација идентитета индустријских браунфилда* подељен је на пет поглавља: 1. Концепт заштите индустријског наслеђа, 2. Концепт идентитета и идентификовања, 3. Однос личног идентитета и физичког окружења, 4. Концепт урбане слике и урбаног идентитета, 5. Идентитет места у контексту браунфилд регенерације. У првом поглављу је дат приказ концепта заштите индустријског наслеђа као контекста у оквиру којег

се доносе одлуке од значаја за очување материјалних и нематеријалних вредности наслеђа као основних елемената његовог специфичног карактера и идентитета. Порекло и генеза концепта заштите индустријског наслеђа су анализирани кроз концепте индустријске археологије и адаптивне пренамене, а затим су с намером утврђивања савремене доктрине заштите индустријског наслеђа анализирани међународни документи, повеље и конвенције. На крају поглавља је приказан значај индустријског наслеђа у систему заштите светског (културног) наслеђа. Анализом је утврђено да, иако је индустријско наслеђе дуго била занемарена категорија на Листи светског наслеђа, свест о значају индустријског наслеђа у контексту светског културног наслеђа и потреба да се даље истражују, штите и чувају вредности индустријског наслеђа, је све већа. У наставку трећег дела критички су анализирани теорије које се баве идентитетом и урбаним идентитетом. Прво се детаљно елаборира идентитет као веома комплексан и сложен концепт који се проучава са различитих теоријских и дисциплинарних аспеката. Говори се о пореклу концепта, његовим обележјима и теоријским и дисциплинарним основама разумевања идентитета места, не само као термина који се односи на специфичне карактеристике и слику места, него и на лични идентитет који настаје као производ односа и интеракције између појединца и места. И коначно, у последњем поглављу као релевантан оквир истраживања идентитета индустријских браунфилд локација приказан је концепт места из теорије места (*place theory*), који на свеобухватан начин обухвата нематеријалне вредности напуштених индустријских локација, које су у вези са доживљајем простора, и материјалне, које се односе на специфичности физичког простора које утичу на доживљај. Детаљно је приказано порекло и развој концепта места и сличних концепата и њихова примена у оквиру урбаних студија. Резултат овог дела истраживања је дефинисан концепт идентитета браунфилда чији се значај огледа у могућности његове примене као метода евалуације планског приступа регенерацији индустријских браунфилда, што је после потврђено кроз студију случаја.

Четврти део под насловом *Типолошка класификација индустријских браунфилда* се састоји од пет поглавља: 1. Локација и динамика индустријских активности- индустријска географија, 2. Индустријски браунфилди у пољу урбоморфолошких истраживања, 3. Везаност за места индустријског наслеђа, 4. Вредности индустријских браунфилд локација и 5. Очување идентитета места: типологија индустријских браунфилд локација. Коначни циљ овог дела је формулисање аналитичког апарата за истраживање вредности индустријског наслеђа у форми типолошке класификације браунфилда који захтевају различит третман материјалних и нематеријалних остатака индустријске прошлости у процесу регенерације. У циљу дефинисања просторних, функционалних и културолошких вредности индустријских браунфилда, као могућих критеријума типологије, индустријски браунфилди су анализирани у оквиру концепата различитих теорија.

У првом поглављу су аспекти локације индустријских браунфилда анализирани на основу концепата теорије индустријске локације (*агломерација, дегломерација и децентрализација индустријских активности итд.*) из научног поља индустријске географије, из чега су произашле три просторне вредности индустријских браунфилда: положај, величина групације индустријских објеката у браунфилду и облик груписања индустријских браунфилда, и три функционалне вредности: приступачност, компатибилност са непосредним контекстом и начин индустријске производње. У другом поглављу, карактеристике физичке структуре и индустријске активности, односно индустријске форме, су анализирани применом теоријских концепата урбане морфологије (*морфолошки регион, урбано ткиво*), из чега су произашле три просторне вредности браунфилда: пропустљивост граница, просторни концепт и естетика индустријске архитектуре, и три функционалне вредности: повезаност са ужим и ширим урбаним контекстом, интензитет/режим коришћења, и врсте активности и начин коришћења индустријског објекта/комплекса. И коначно, значења индустријског наслеђа су анализирани на основу концепта теорије везаности за место (*концепт везаности за место*) из научне области психологије окружења, на основу чега су дефинисане две културолошке вредности

индустријских браунфилд попут интензитета и садржаја меморије индустријског наслеђа. Одабир културолошких вредности браунфилда, као критеријума типологије, је заснован на дефинисаном концепту идентитета и циљевима типологије. Типологија је схваћена као алат за евидентирање културних просторних образаца индустријских браунфилда, који подразумевају начин функционисања, искуства и односа према простору одређење друштвене групе коју карактеришу јединствене вредности, обичаји и понашање.

Основни циљ типологије је дефинисање савременог односа према вредностима индустријског наслеђа што је од значаја за одабир планског приступа регенерацији браунфилда и усмеравање планских и пројектантских активности с циљем очувања и унапређења идентитета.

Пети део под насловом *Студија случаја: регенерација индустријског комплекса „Руди Чајавец“ у Бањалуци* се састоји од два поглавља: 1. Индустријски браунфилди Бањалуке и ширег окружења и 2. Студија случаја: фабрика „Руди Чајавец“ у Бањалуци. Основни циљ овог дела истраживања је операционализација претходно дефинисаног концепта идентитета и типологије браунфилда произашлих из теоријског оквира истраживања. Циљ је био усмерен на дефинисање односа спроведеног (не)планског процеса урбане регенерације према вредностима и идентитету индустријског места. У првом делу овог поглавља детаљно су приказани, анализирани и објашњени проблеми регенерације браунфилда, а одмах потом легислатива и регулатива која се односи на регенерацију браунфилда и оквир заштите индустријског наслеђа у Бањалуци и Републици Српској. У другом делу ове фазе је приказан пример регенерације бивше фабрике „Руди Чајавец“ лоциране у ужем центру Бањалуке. Прво је дат опсежан приказ основних аспеката историјског развоја фабрике и друштвено-економског, политичког и просторног контекста развоја индустрије у Бањалуци и Босни и Херцеговини, а затим су детаљно анализиране просторне, функционалне и културолошке вредности бивше фабрике „Руди Чајавец“ и њихова улога у процесу регенерације.

Шести део под насловом *Просторни обрасци за трансформацију индустријских браунфилд локација* се састоји од два поглавља: 1. Вредности и идентитет индустријских браунфилда у функцији урбане регенерације и 2. Просторни обрасци индустријских браунфилд локација. У оквиру овог дела формулисани су просторни обрасци за трансформацију индустријских браунфилда у процесу урбане регенерације, у циљу просторно-функционалне интеграције локације у мрежу урбаних простора и очувања идентитета у процесу урбане регенерације. Детаљно су објашњени посебни обрасци који се примењују на одређене типове браунфилда, али и они општи који се примењују на све претходно дефинисане типове. Методологија формулисања образаца је произашла делом из теоријског оквира, али и резултата његове примене у оквиру студије случаја.

У завршном делу дисертације под насловом *Закључна разматрања и правци даљих истраживања* елабориран је став о проблему и предмету истраживања, теоријском и практичном доприносу докторске дисертације и доприносу у погледу методологије истраживања. У овом делу су дискутовани резултати истраживања, формулисани одговори на постављене хипотезе и дефинисани правци потенцијалних будућих истраживања.

3. ОЦЕНА ДИСЕРТАЦИЈЕ

3.1. Савременост и оригиналност

У докторској дисертацији кандидаткиња Ана Шпирић је остварила значајан научни допринос у научној области архитектура и урбанизам и ужој научној области урбана обнова.

Савременост дисертације лежи првенствено у препознавању предмета истраживања-идентитета индустријских браунфилда као кључног концепта за постизање одрживих планских модела урбане регенерације. У дисертацији је дат свеобухватан преглед савремених

сазнања о концептима теорија: места, индустријске локације, урбане морфологије и везаности за место, у оквиру различитих дисциплина. Тежиште рада је било на дефинисању концепта идентитета индустријских браунфилда и препорука за њихову трансформацију, утемељених на принципима ових теорија. Посматрано на теоријској основи оригиналност тезе је заснована на успостављању релација између кључних феномена и концепата из области: студија места, економске (индустријске) географије, урбане морфологије и психологије окружења, с једне стране, и урбанизма с друге.

Посматрано у локалном контексту Републике Српске оригиналност истраживања се огледа на феноменолошком и планерском нивоу. Посматрано феноменолошки, дисертација представља нови модел валоризације индустријских браунфилда, с циљем дефинисања њиховог развојног потенцијала и усмеравања планског приступа материјалним и нематеријалним траговима индустријске прошлости. Планерски осматрано, допринос и оригиналност дисертације се очитује кроз успостављање релације између постојеће праксе регенерације браунфилда и очувања индустријског наслеђа у Републици Српској са концептима наведених теорија.

Посматрано у целини, оригиналност и савременост истраживања је заснована на примени савремених научних теорија и алата за формулисање новог приступа трансформацији индустријских браунфилда у контексту савременог урбаног развоја и одрживих стратегија урбане регенерације. У дисертацији су презентовани нови истраживачки приступи и сазнања о феномену индустријских браунфилда и дефинисани су концепт идентитета индустријских браунфилда, просторне, функционалне и културолошке вредности браунфилда као компоненте идентитета, и просторни обрасци за трансформацију браунфилда у процесу урбане регенерације. Посебна пажња је посвећена просторно-функционалној интеграцији локација у мрежу урбаних простора и унапређењу идентитета места у процесу урбане регенерације у складу са савременим принципима одрживог коришћења индустријског наслеђа.

3.2. Осврт на референтну и коришћену литературу

У оквиру докторске дисертације кандидаткиња је користила обимну литературу и многобројне изворе. Истраживање је засновано на анализи теоријске литературе, међународних студија, текстова објављених у научним и стручним часописима, релевантних закона и стратегија, осталих планских докумената, студија и програма, као и на другим изворима (*online* извори, статистички подаци, и сл.). Референцирана литература и извори су подељени на изворе и литературу основних теоријских истраживања и изворе и литературу кључне за примењена (емпиријска) истраживања. Одабир референтних извора и литературе указује на то да је кандидаткиња упозната са кључним теоријским дебатама и актуелним приступима проблему истраживања, те да на адекватан начин користи изворе за аргументацију својих ставова у области коју истражује.

Дисертација се позива на укупно 548 наслова који су наведени у попису референциране литературе и извора, од тога је 132 књиге, 70 поглавља у књигама, 158 чланака у часописима и 86 интернет извора. Остали извори представљају различите врсте докумената и извештаја са конференција, конвенције и повеље, декларације, итд. Већина референци је на енглеском језику. У основном тексту дисертације се налази укупно 31 илустрација и 79 табела. На крају основног текста се налазе 123 напомене.

Теоријске изворе представљају многобројне научне монографије, публиковани резултати различитих националних и међународних научно-истраживачких студија, као и текстови објављени у научним часописима. Извори коришћени у оквиру примењених истраживања су подељени у две основне групе: изворе који се односе на град Бањалуку и шири просторни ниво- Републику Српску и Босну и Херцеговину и изворе који се односе на бившу фабрику

„Руди Чајавец“ у Бањалуци. Извори референтни за нивое града Бањалука, Републике Српске и Босне и Херцеговине обухватају грађу која поближе дефинише и објашњава проблематику браунфилд локација- узроке настанка, проблеме и значај регенерације и заштиту индустријског наслеђа, али и грађу која објашњава историјски развој града Бањалуке и индустрије у граду и ширем региону. У ове изворе се убрајају: 1) научне монографије, научни радови у часописима и публиковани резултати међународних научно-истраживачких студија; 2) законско-регулаторни оквир који се односи на просторно планирање и заштиту културних добара на ентитетском и државном нивоу; и 3) стратешки плански документи референти за град Бањалуку и Републику Српску. Извори референтни за проучавање бивше фабрике „Руди Чајавец“ су: 1) публикације и писана грађа са међународног пројекта која се бавила простором фабрике „Руди Чајавец“ (*Реасамблажа града- урбана регенерација браунфилд локације „Руди Чајавец“ у Бањој Луци*); 2) студија релевантне институције о реорганизацији фабрике (*Чајавец Бања Лука: приједлог организационе трансформације*); 3) лист Фабричке новине „Руди Чајавец“ (извор: Народна и универзитетска библиотека Републике Српске); и техничка документација објеката индустријског комплекса „Руди Чајавец“ (извор: Административна служба града Бањалука и Архив Републике Српске).

Као најзначајнији извори коришћени у истраживању издвајају се:

- Ahmad, Y. (2006). The Scope and Definitions of Heritage: From Tangible to Intangible. *International Journal of Heritage Studies*, 12(3), 292-300.
- Altman, I. (1973). Some perspectives on the study of man-environment phenomena. *Representative research in social psychology*, 4(1), 109–126.
- Altman, I., Low, S. (Eds.) (1992). *Place attachment*. New York: Plenum Press.
- CABERNET (Concerted Action on Brownfield and Economic Regeneration Network) (2006). *Sustainable Brownfield Regeneration: CABERNET Network Report*. Преузето 11. маја 2013. године са <http://www.cabernet.org.uk/resourcefs/427.pdf>.
- Caniggia, G., Maffei, G. L. (2001). *Architectural composition and building typology: interpreting basic building*. Firenze: Alinea Editrice.
- Canter, D. (1977). *The Psychology of Place*. London: Architectural Press.
- Castello, L. (2006). City & time and places bridging the concept of place to urban conservation planning. *City & Time*, 2(1), 5, 59-69.
- CLARINET (Contaminated Land Rehabilitation Network for Environmental Technologies) (2002). *Brownfields and Redevelopment of Urban Areas*. Преузето 7. октобра 2015. године са <https://www.commonforum.eu/Documents/DOC/Clarinet/brownfields.pdf>
- COBRAMAN (Manager Cooperating Brownfield Redevelopment Activities). (2009). *Concepts and tools for brownfield redevelopment activities*. Bydgoszcz, Poland: University of Economy.
- Conzen M. R. G. (1969). *Alnwick, Northumberland: a study in town-plan analysis*. London: Institute of British Geographers.
- Cresswell, T. (2004). *Place: A Short Introduction*. Oxford: Blackwell.
- Danilović, K., Stojkov, B., Zeković, S., Gligoriјеvić, Ž., Damjanović, D. (Ur.) (2008). *Oživljavanje braunfilda u Srbiji*. Beograd: PALGO centar.
- Đukić, A., Vujičić, T. (Ur.) (2014a). *Browninfo, Priručnik za uspostavljanje interaktivne baze podataka braunfild lokacija*. Banja Luka: Univerzitet u Banjoj Luci, Arhitektonsko-građevinsko-geodetski fakultet, Deutsche Gesellschaft fuer Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH i INOVA informatički inženjering, d.o.o.
- EAHTR (European Association of Historic Towns and Regions) (2007). *Investing in Heritage: A Guide to Successful Urban Regeneration*. Преузето 24. септембра 2015. године са <http://www.historic-towns.org/pdfs/Inherit%20complete%20doc%20final%20version%20pdf%20Layout%201.pdf>
- Фабричке новине „Руди Чајавец“ (бројеви од 1955. до 1992. године, и последње издање из 2000. године).

- Goddard-Bowman, R. (2003). Something old is something new: The role of heritage preservation in economic development. *PCED*, 9, 96-109.
- Grimski, D., Ferber, U. (2001). Urban brownfields in Europe. *Land Contamination & Reclamation*, 9(1), 143-148.
- Gustafson, P. (2001). Meanings of place: Everyday experience and theoretical conceptualizations. *Journal of Environmental Psychology*, 21, 5-16.
- Hague, C., Jenkins, P. (Eds.) (2005). *Place Identity, Participation and Planning*. Abingdon: Routledge.
- Hidalgo, M. C., Hernández, B. (2001). Place attachment: conceptual and empirical questions. *Journal of Environmental Psychology*, 21, 273-281.
- ICOMOS, TICCIH (2011). *Principles for the Conservation of Industrial Heritage sites, Structures, areas and Landscapes- The Dublin Principles*. Преузето 21. априла 2015. године са https://www.icomos.org/Paris2011/GA2011_ICOMOS_TICCIH_joint_principles_EN_FR_final_20120110.pdf.
- Jivén, G., Larkham, P. J. (2003). Sense of place, authenticity and character: a commentary. *Journal of Urban Design*, 8 (1), 67-81.
- Jorgensen, B. S., Stedman, R. C. (2001). Sense of place as an attitude: lakeshore owners attitudes toward their properties. *Journal of Environmental Psychology*, 21, 233-248.
- Kincaid, D. (2002). *Adapting buildings for changing uses: guidelines for change of use refurbishment*. London and New York: Spoon Press.
- Knox, P. L. (2011). *Cities and Design*. London: Routledge, T & F Group.
- Kropf, K. (1996). Urban tissue and the character of towns. *Urban Design International*, 1(3), 247-263.
- Lappegard, A.H. (2007). Identity and place: a critical comparison of three identity theories. *Architectural Science Review*, 50(1), 44-51.
- Lewicka, M. (2011). Place attachment: How far have we come in the last 40 years? *Journal of Environmental Psychology*, 31, 207-230.
- Lynch, K. (1960). *The Image of the City*. Cambridge Massachusettes: MIT Press.
- Manić, Ž. (2017). *Analiza sadržaja u sociologiji*. Beograd: Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta.
- Manzo, L. C., Perkins, D. D. (2006). Finding common ground: The importance of place attachment to community participation and planning. *Journal of Planning Literature*, 20(4), 335-350.
- Massey, D. (1996). Politicizing Space and Place. *Scottish Geographical Magazine*, 112(2), 117-123.
- Mihailović, D. (1999). *Metodologija naučnih istraživanja*. Beograd; Fakultet organizacionih nauka.
- Montgomery, J. (1998). Making a City: Urbanity, Vitality and Urban Design. *Journal of Urban Design*, 3(1), 93-116.
- Norberg-Schulz, C. (1980). *Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture*. London: Academy Editions.
- Perović S., Kurtović Folić, N. (2012). Brownfield regeneracija- imperativ za održivi urbani razvoj. *Građevinar*, 5, 373-383.
- Proshansky, H. M. (1978). The city and self-identity. *Environment and Behavior*, 10, 147-169.
- Proshansky, H. M., Fabian, A. K., Kaminoff, R. (1983). Place-identity: Physical world socialization of the self. *Journal of Environmental Psychology*, 3, 57-83.
- Relph, E. (1976). *Place and Placelessness*. London: Pion.
- Relph, E. (2007). On the identity of places. In M. Carmona, S. Tiesdell (Eds.), *Urban Design Reader* (pp. 103-107). Oxford: Architectural Press.
- RESCUE (Regeneration of European Sites in Cities and Urban Environments) (2003). *Analytical Sustainability Framework in the Context of Brownfield Regeneration in France, Germany, Poland and the UK*. (Final report of Work Package 1). Преузето 11.октобра 2015. године са <http://www.rescue-europe.com>.
- Scannell, L., Gifford, R. (2010). Defining place attachment: a tripartite organizing framework. *Journal of Environmental Psychology*, 30, 1-10.

- Scott, A.J. (1982). Locational patterns and dynamics of industrial activity in the modern metropolis. *Urban Studies*, 19, 111-142.
- Sepe, M. (2013). *Planning and Place in the City- Mapping place identity*. London and New York: Routledge.
- Shumaker, S. A., Taylor, R. B. (1983). Toward a clarification of people-place relationships: a model of attachment to place. In N. R. Feimer and E. S. Geller (Eds.), *Environmental Psychology. Directions and perspectives* (pp. 219-256). New York: Praeger.
- TICCIH (The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage) (2003). *The Nizhny Tagil Charter for the Industrial Heritage*. Преузето 20. маја 2015. године са <https://www.icomos.org/18thapril/2006/nizhny-tagil-charter-e.pdf>.
- Tuan, Y. F. (1974). *Topophilia: A Study of Environmental Perception, Attitudes, and Values*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Tuan, Y. F. (1975). Place: An existential perspective. *The Geographical Review*, 65, 15-65.
- Tuan, Y.F. (1977). *Space and Place: The Perspective of Experience*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Weber, A. (1929). *Theory of the location of industries*. Chicago: University of Chicago.
- Williams, D. R., Patterson, M. E. (1999). Environmental psychology: mapping landscape meanings for ecosystem management. In H. K. Cordell and J. C. Bergstrom (Eds.), *Human dimensions in assessment, policy, and management* (pp. 141–160). Champaign, IL.: Sagamore Press.
- Економски институт Бања Лука (ЕИБЛ) (1999). *МДП Чајавец Бања Лука: приједлог организационе трансформације*. Бањалука.
- Просторни план Града Бањалука (2014). Бања Лука: „Пројект“ а.д. Бања Лука и Институт за грађевинарство „ИГ“ д.о.о. Бања Лука.
- Ротер Благојевић, М., Николић, М. (2008). Значај очувања идентитета и аутентичности у процесу урбане обнове града– улога стамбене архитектуре Београда с краја 19. и почетка 20. века у грађењу карактера историјских амбијената. *Наслеђе*, 9, 117-128.
- Урбанистички план града Бања Луке (1975). Бања Лука: Урбанистички завод

3.3. Опис и адекватност примењених научних метода

У оквиру рада на докторској дисертацији кандидаткиња Ана Шпирић је применила више истраживачких метода у циљу провере заснованости постављених научних хипотеза. Коришћено је неколико основних и специфичних научних метода и техника истраживања које се примењују у области архитектуре и урбанизма, али и додирним областима попут социологије и психологије окружења или урбане психологије. Општи научни метод помоћу којег је истраживање структурирано је аналитичко-синтетички метод, а примењене основне методе су: метод научне анализе садржаја, метод упоредне анализе, типолошке класификације, метод студије случаја (case study) и метод логичке аргументације. Основне технике истраживања су: анкетирање и урбоморфолошка анализа.

Доказивање прве радне хипотезе извршено је применом методе научне анализе садржаја, методе логичке аргументације и типолошке класификације, док је доказивање друге хипотезе извршено применом методе научне анализе садржаја, упоредне анализе и логичке аргументације.

У делу теоријских истраживања која се односе на: примену концепата теорије места на дефинисање концепта идентитета индустријских браунфилда; примену концепата теорија индустријске локације, урбане морфологије и везаности за место за дефинисање просторних, функционалних и културолошких вредности индустријских браунфилда важних за процес регенерације; и одабир вредности као критеријума типолошке класификације браунфилда, основне примењене методе су метод научне анализе садржаја многобројних теоријских извора, метод типолошке класификације и метод логичке аргументације. Основни метод коришћен у оквиру емпиријских истраживања је студија случаја, која садржи и друге научне

методе: методе научне и упоредне анализе садржаја и логичке аргументације, док су основне технике анкетирање и урбоморфолошка анализа.

Резултати добијени применом технике анкетирања представљају једне од најзначајнијих резултата укупних истраживања докторске дисертације. Примарни циљ истраживања је био разумевање искуства одабраног индустријског места, те начина на који место фигурира у свакодневици људи, у њиховим осећањима и личним идентитетима. Такође, циљ је био дефинисање ставова о резултатима урбаних интервенција спроведених у индустријском комплексу и пожељним будућим интервенцијама. Испитивање је спроведено путем дизајнираног упитника са питањима отвореног типа, на узорку од 298 испитаника. Одабир анкете, као индиректне технике испитивања је посебно важна у овом истраживању ако се узме у обзир чињеница да су, ради ваљаности резултата, потребни искрени одговори, а да испитаници најчешће нису мотивисани да о личним емоцијама говоре јавно и искрено путем нпр интервјуа. Субјективност при анализи одговора и закључивању на основу истих је превазиђена применом анализе садржаја као истраживачке технике за објективан, систематски и квалитетан опис манифестног садржаја комуникације. Као статистичка техника анализе садржаја коришћена је квантитативна анализа која се састоји од пребројавања учесталости појављивања претходно дефинисаних категорија анализе, односно од нумеричког изражавања учесталости категорија, и на тај начин омогућава добијање објективних и поузданих података. Важно је нагласити да је структура анкетног упитника креирана у складу са претходно дефинисаним теоријским оквиром, што је омогућило добијање одговора на кључна питања истраживања, а тиме и контролу валидности добијених података и резултата. На основу резултата анкетног испитивања дошло се до значајних података који су омогућили дефинисање општих квалитативних препорука за урбану регенерацију индустријских браунфилда.

Резултати целокупне научне анализе су наративно приказани и аргументовано синтетизовани у закључном делу истраживања. Метод који је примењен на целокупан истраживачки рад је метод логичке аргументације, тј. истраживање је засновано на теоријској јасноћи и реторичкој прецизности аргумената и подразумева успостављање прецизно објашњених и документованих релација. Наведен методолошки приступ је у складу са постављеним хипотезама, дефинисаним циљевима и задацима истраживања.

3.4. Применљивост остварених резултата

Резултати истраживања спроведени у докторској дисертацији имаће веома широку будућу примену у области архитектуре и урбанизма:

- као основ и полазиште за најразличитије облике научних истраживања у области архитектуре и урбанизма, с фокусом на унапређење методолошких и техничких принципа урбане регенерације индустријских браунфилда и очување индустријског наслеђа.
- као адекватна подлога за нова истраживања у домену теорија студија места, економске географије, урбане морфологије и психологије окружења.
- као база за развој нових концепата идентитета и вредности индустријских браунфилда заснованих на теоријама места, индустријске локације, урбане морфологије и везаности за место.
- као адекватна подлога за нова емпиријска истраживања напуштених индустријских комплекса, која се могу спровести кроз: употребу дефинисане типологије као алата за евидентирање културних просторних образаца индустријских браунфилда; примену дефинисаних вредности као система за евалуацију развојног потенцијала браунфилда и одабир приоритетних браунфилда за развој у оквиру стратегија регенерације браунфилда; и примену концепта идентитета као метода евалуације планског приступа регенерације индустријских браунфилда.

- као адекватна подлога за истраживање примене дефинисаних квалитативних препорука за регенерацију браунфилда насталих у другачијим географским, друштвеним и културним условима од оних који су описани у дисертацији.
- применом квалитативних препорука за трансформацију браунфилда развијених у дисертацији могуће је креирати стратегије регенерације браунфилда на локалном и ширем просторном нивоу.
- у контексту архитектонске и урбанистичке праксе, разматрање и примена многобројних информација о предметној области које садржи ова дисертација може утицати на едукацију свих актера укључених у процес планирања урбане регенерације омогућавајући им синтезу релевантних знања о одрживим моделима очувања индустријског наслеђа и просторно-функционалном интегрисању браунфилда у градове.

3.5. Оцена достигнутих способности кандидата за самосталан научни рад

Докторска дисертација указује да кандидаткиња влада истраживачким методама и теоријским знањима из области урбанистичке теорије, урбане обнове и дизајна. У дисертацији су уочене способности кандидаткиње да у комплексним процесима у урбаној средини препозна проблем истраживања, да у односу на њега примени теоријске поставке, да у односу на њих одреди одговарајући истраживачки контекст и одабере адекватне истраживачке методе.

У елаборацији и аргументацији новог приступа трансформацији индустријских браунфилда истиче се способност кандидаткиње да разуме сложеност адаптивног коришћења индустријског наслеђа, који у исто време подразумева очување и унапређење идентитета места и промену индустријске градитељске структуре ради прилагођавања новим наменама у савременим условима развоја градова. Посебно је вредна способност кандидата да анализира и успоставља релације између теоријских поставки из области студија места, индустријске географије, урбане морфологије, психологије окружења и урбанизма са резултатима емпиријских истраживања и усмерава их ка креирању нових метода и алата применљивих у пракси планирања урбане регенерације.

На основу детаљног увида у дисертацију, стиче се уверење да кандидат осим постигнутих практичних резултата поседује потребна знања и вештине за успешно бављење научним радом у области урбанизма и на тај начин доприноси развоју савремене урбанистичке теорије и унапређењу праксе.

Значајан показатељ способности кандидата за самосталан научни рад је један рад из области дисертације публикована у међународном часопису са проширене SCI листе, два поглавља у монографијама међународног значаја и шест радова објављених у зборницима међународних научних скупова.

4. ОСТВАРЕНИ НАУЧНИ ДОПРИНОС

4.1. Приказ остварених научних доприноса

Комисија сматра да докторска дисертација кандидаткиње Ане Шпирић, дипл.инж.арх. доприноси развоју научне области архитектуре и урбанизма.

Остварени научни допринос у ужој научној области урбана обнова је у формулисању новог приступа трансформацији индустријских браунфилда у функцији очувања и унапређења идентитета и прилагођавања браунфилда новим наменама у контексту савремених друштвених и економских услова развоја градова. У ужем смислу, истраживање је допринос дисциплини урбаног дизајна, јер је усмерено на развој научно заснованог приступа креирању нових локално интегрисаних урбаних места, а који у одређеном облику може да буде примењен и изван проблематике којом се бави дисертација. Заснован на теоријама које се баве

местом и вредностима које произилазе из локације индустријских активности, индустријске форме и значења индустријског наслеђа, приступ је усмерен на очување индустријског наслеђа и креирање одрживих модела регенерације браунфилда.

Научно-теоријски допринос дисертације у научној области архитектуре и урбанизма је критичко преиспитивање научног концепта идентитета индустријских браунфилда и њихових просторних, функционалних и културолошких вредности у контексту теорија о месту, индустријској локацији, урбаној морфологији и везаности за место. Истраживање доприноси реконцептуализацији планирања регенерације индустријских браунфилда путем отклона од устаљене урбанистичке праксе и постављањем браунфилда у контекст односа савременог постиндустријског друштва према остацима индустријске прошлости.

Кандидатиња је остварила и научни допринос методологији истраживања, јер је кроз узорно постављену структуру рада показала да је у потпуности савладала различите методе примењиве у научном раду. Посебно треба издвојити три области у којима су до изражаја дошле њене способности искусног истраживача. Прво, то је способност одабира и интерпретације података из извора и литературе, што му омогућава да формира солидну подлогу на којој ће градити своје истраживање. Друго је, доследна примена научних метода и темељан рад у прикупљању грађе и релевантне документације везане за предмет рада, те аналитичан, прецизан и објективан приступ проблему који обрађује. Треће је јасно постављање принципа и критеријума на основу којих ће доносити своје закључке и вредновање. Посебан научно-методолошки допринос дисертације се огледа кроз формулисање аналитичког апарата за дефинисање односа према вредностима индустријског наслеђа што је од значаја за одабир савременог планског приступа регенерацији браунфилда. Аналитички апарат је дефинисан у облику типолошке класификације браунфилда који захтевају различит третман материјалних и нематеријалних остатака индустријске прошлости у процесу регенерације. Типологија омогућава превазилажење анализе напуштених индустријских комплекса као фиксне морфолошке категорије и омогућава анализу односа према вредностима индустријског наслеђа, који се мења у складу са променом друштвеног, политичког и економског контекста урбаног развоја.

Практични допринос дисертације се односи на могућност примене: 1) сета критеријума типологије браунфилда као универзално применљивог метода вредновања индустријских браунфилда и дефинисања њиховог идентитета и развојног потенцијала, што претставља први корак у планском процесу урбане регенерације, на основу којег је могуће усмеравати планске и пројектантске активности с циљем очувања и унапређења идентитета, и 2) просторних образаца (квалитативних препорука) за трансформацију индустријских браунфилда у процесу урбане регенерације, у циљу просторно-функционалне интеграције локације у мрежу урбаних простора и очувања идентитета места. Методологија формулисања образаца произилази делом из теоријског оквира, али и резултата његове примене у оквиру студије случаја за коју је одабран простор бивше фабрике „Руди Чајавец“ у Бањалуци. Дефинисани обрасци нуде оптимални нивоа промена индустријског браунфилда да би се очувао његов идентитет у процесу прилагођавања новим наменама и савременом контексту развоја градова. Обрасци су универзално применљиви у сличном географском, друштвеном и културном контексту.

Предмет дисертације је одабран с тежњом да се истражи проблем регенерације индустријских браунфилда и очувања индустријског наслеђа у граду Бањалуци и Републици Српској. Повод за ово истраживање је уочена чињеница неопходности теоријског и критичког преиспитивања праксе регенерације индустријских браунфилд локација, у којој су културни циљеви регенерације и очување вредности индустријског наслеђа занемарени, а регенерација углавном вођена еколошким и економским циљевима одрживости. У домаћој литератури ова тема је недовољно истражена, што такође говори о актуелности теме и научне оправданости овог истраживања. У контексту истраживања о урбанизму и архитектури града Бањалуге, ово истраживање је прво емпиријско истраживање индустријских браунфилд локација које је

базирано на испитивању сложеног концепта њиховог идентитета и вредности у функцији урбане регенерације.

4.2. Критичка анализа резултата истраживања

У дисертацији су први пут дефинисани концепт идентитета и вредности индустријских браунфилда и просторни обрасци браунфилда у функцији урбане регенерације применом концепта теорија: места, индустријске локације, урбане морфологије и везаности за место. До сада ниједан аутор није на овакав начин повезивао проблем трансформације урбане регенерације и очувања и унапређења идентитета браунфилда са теоријама и моделима развијеним у оквиру студија места, економске (индустријске) географије, урбане морфологије и психологије окружења. Кључни допринос истраживања на пољу науке представља прилагођавање научних концепата развијаних у области студија места, индустријске географије и психологије окружења потребама урбане регенерације браунфилд локација. Према претходним истраживањима литературе утврђено је концепти: теорије места (*концепт места, духа места, безмесности, идентитета места и сл.*) развијене у оквиру студија места, а посебно хумане географије; теорије индустријске локације (*агломерације, дегломерације и децентрализације производних активности*) развијене у области економске (индустријске) географије; и теорије везаности за место (*концепт везаности за место*) развијене у оквиру психологије окружења, нису примењивани у контексту дефинисања идентитета индустријског наслеђа и приступа регенерацији напуштених индустријских комплекса.

Развијени приступ регенерацији браунфилда претставља целовит плански приступ који интегрише две најзначајније фазе планирања урбане регенерације: валоризацију и управљање трансформацијом индустријских браунфилда у контексту савременог развоја градова, а све у циљу постизања одрживих модела регенерације и очувања индустријског наслеђа.

Такође, у дисертацији је, поређењем резултата друштвено-метријских и урбо-морфолошких истраживања, први пут успостављена критичка анализа односа спроведеног планског процеса урбане регенерације према вредностима и идентитету бившег индустријског места у граду Бањалуци.

Предметно истраживање је прво у граду Бањалуци засновано на перспективи одрживе регенерације индустријских браунфилда, која осим економских и еколошких циљева подразумева и постизање културних циљева регенерације и очување индустријског наслеђа.

У докторској дисертацији је први пут дефинисана типологија браунфилда као алат за евидентирање културних просторних образаца индустријских браунфилда, који захтевају различит третман материјалних и нематеријалних остатака индустријске прошлости у процесу урбане регенерације. Такође, први пут су дефинисани концепт идентитета и вредности браунфилда као компоненте њиховог идентитета, који представљају и метод евалуације планског приступа регенерације напуштених индустријских комплекса.

4.3. Верификација научних доприноса:

M23

- **Špirić, A.** (2015). Spatial criteria in urban renewal of industrial brownfield sites, *GRAĐEVINAR*, 67 (9), 865-877, (ISSN: 1333-9095, UDK 624+69(05)=862, doi: <https://doi.org/10.14256/JCE.1011.2014> (Sci expanded, Thompson Reuters)

M33

- Trivić, S. i **Špirić, A.** (2010) „The Nationalism in Bosnia and Herzegovina as an urbanism issue“ in Book of conference proceedings, Joseph Haldane, (ed.) [Elektronski izvor] / *The Asian Conference on Art and Humanities "East meets west"*, (pp. 568-584). Osaka: International Academic Forum (IAFOR), (ISSN: 2186-229X).
- Trivić, S. i **Špirić, A.** (2011) „Umjesto kritike kulturnih politika- preispitivanje odgovornosti planera“ u Zbornik radova M. Stanković (ur.) [Elektronski izvor] / *Međunarodni naučno stručni skup "Arhitektura i urbanizam, građevinarstvo, geodezija - juče, danas, sutra"* (str. 459-470), Banjaluka: Arhitektonsko-građevinski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci (ISBN 978-99955-667-7-7).
- **Špirić, A.** (2014) „*The importance of non-respective military sites for improvement of urban quality of cities of Republic of Srpska*“, in A. Đukić, M. Stanković, B. Milojević, i N. Novaković (eds.) *Proceedings of International Academic Conference Browninfo 2014* (pp. 237-245), Banja Luka: University of Banjaluka, Faculty of Architecture, Civil Engineering and Geodesy (ISBN 978-99955-752-4-3).
- **Špirić, A.** i Trivić, S. (2015) „Investigation of relationship between culture of the inhabitants and quality of housing“ in Book of conference proceedings A. Fikfak, E. Vaništa Lazarević, N. Fikfak, M. Vukmirović, P. Gabrijelečić (eds.) [Elektronski izvor] / *The 2nd International Academic Conference Places & Technologies 2015 "Keeping up with technologies to make healthy places"* (pp. 353-360), Ljubljana: Faculty of Architecture (ISBN 978-961-6823-68-5).
- Đukic, A., Vujicic, T. i **Spiric, A.** (2015) „Urban design competition and megaprojects in a context of identity of cultural heritage: case study Belgrade`s riverfronts“ in Book of abstracts of the 2nd International symposium on cultural heritage and legal issues' *Protection and reuse of industrial heritage: Dilemmas, problems, examples*, Available from http://en.icomos.si/files/2015/12/fin-abstrakti_za-net-dec-2015.pdf. Bled: Institute for the Protection of Cultural Heritage of Slovenia i ICOMOS Slovenia.
- **Špirić, A.** i Trivić, S. (2016) „Preserving place meaning in function of transformation of open public spaces“ in Conference proceedings E. Vaništa Lazarević, M. Vukmirović, A. Krstić-Furundžić, A. Đukić (eds.) [Elektronski izvor] / *The 3rd International Academic Conference Places & Technologies 2016 "Keeping up with technologies to create cognitive city by highlighting its safety, sustainability, efficiency, imageability and liveability"* (pp. 455-461), Belgrade: University of Belgrade – Faculty of architecture (ISBN: 978-86-7924-160-3).
- **Špirić, A.** i Trivić, S. „Urban place identity in the context of sustainable development“ in Book of abstracts, J. L. R. Navaro i B. B. Rodriguez (eds.) [Elektronski izvor] / *The 6th European Postgraduate Sustainable Development Symposium*. Granada: Godel Impresiones Digitales S.L. (ISBN: 978-84-16478-83-5).
- **Špirić, A.** (2017). „Industrial Geography in the Function of Industrial Landscape Transformation“ in Book of abstracts [Elektronski izvor] / *Doctoral conference 2017 „Facing post war urban heritage in Central and Eastern Europe“*, Budapest: Faculty of Architecture, Budapest University of Technology and Economics (BME).

M14

- **Špirić, A.** (2014). „Development potential of military brownfield sites in urban areas“, in A. Đukić, M. D. Simonović, T. Vujičić, (eds.) *BROWNINFO: Toward a methodological framework for brownfield database development* (157-172). Banja Luka: University of Banjaluka, Faculty of Architecture, Civil Engineering and Geodesy, (ISBN 978-99955-752-3-6).
- Đukic, A., Vujicic, T. i Spiric, A. (2017) „Urban design competition and megaprojects in a context of identity of cultural heritage: case study Belgrade`s riverfronts“ in Sonja Ifko and Marko Stokin

5. ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ

На основу анализе докторске дисертације кандидаткиње Ане Шпирић, Комисија констатује да је дисертација написана у складу са одобреном темом. Резултати научног истраживања у докторској дисертацији су презентовани на целовит, структурално јасан, документован и логички аргументован начин. Теоријски основ дисертације и одабрани сет научних метода одговарају постављеним хипотезама истраживања. Дисертација је произвела резултате који потврђују постављени систем хипотеза и пружа научни допринос у области архитектуре и урбанизма, као и развоју нових методологија и примени резултата истраживања у пракси. Примена оригиналних резултата се првенствено односи на нова научна и практична истраживања усмерена на даљу разраду концепта идентитета и вредности браунфилда, његову примену у планирању урбане регенерације и истраживања усмерена на развој нових приступа и методологија трансформације браунфилда темељених на принципима теорија које се баве местом, индустријском локацијом, индустријском формом и значењима индустријског наслеђа.

Кандидаткиња је овладала различитим теоријским основама и методолошким приступима научног истраживања и показала способност да доследно спроведе самостално научно истраживање, као и да његове сегменте уобличи у научне радове које је представила учешћем на међународним конференцијама и међународним научно-истраживачким пројектима. Комисија посебно истиче научни допринос дисертације у области архитектуре и урбанизма, иновативне резултате у домену теоријског и методолошког научног доприноса и могућност примене методологије и налаза истраживања у пракси.

Имајући у виду целокупан научно-истраживачки опус кандидаткиње, садржај докторске дисертације и оцене изнете у овом Извештају, Комисија доноси позитивно мишљење о докторској дисертацији у целини и закључује да дисертација садржи значајан допринос у области архитектуре и урбанизма, и са задовољством предлаже Научно-наставном већу Архитектонског факултета Универзитета у Београду да се докторска дисертација под називом „Просторни обрасци браунфилд локација у функцији урбане регенерације на примеру града Бањалуке“ кандидаткиње Ане Шпирић прихвати, изложи на увид јавности и упути на коначно усвајање Већу научних области техничких наука Универзитета у Београду.

У Београду, 14.5.2018. године

Чланови Комисије

др Александра Ђукић, ванредни професор, ментор
Универзитет у Београду, Архитектонски факултет

др Ева Ваништа Лазаревић, редовни професор
Универзитет у Београду, Архитектонски факултет

др Мирјана Ротер Благојевић, ванредни професор
Универзитет у Београду, Архитектонски факултет

др Миленко Станковић, редовни професор
Универзитет у Бањој Луци
Архитектонско-грађевинско-геодетски факултет